

Stanisław Bocheński*, Jerzy Piskozub*

Budowa budynków Wydziału Elektrycznego D1 i Wydziału Lotniczego D2 Politechniki Wrocławskiej – historia pewnej iluzji

Construction of the Wrocław University of Technology buildings for the Faculty of Electrical Engineering D1 and Faculty of Aviation Engineering D2 – history of some illusion

Słowa kluczowe: rewaloryzacja zabytków, architektura socrealistyczna, Politechnika Wrocławska

Key words: monument restoration, socialist realist architecture, Wrocław University of Technology

WPROWADZENIE

Artykuł opisuje historię budowy dwóch gmachów Politechniki Wrocławskiej, które miały być początkiem olbrzymiego nowego kampusu Uczelni. Ta wizja jednak, w miarę załamywania się iluzji socrealistycznej, wielkiej Polski Ludowej, skończyła się jedynie na tych dwóch niedokończonych budynkach.

HISTORIA MIEJSCA

Budowa nowego kampusu Politechniki rozpoczęła się na wschodniej granicy dzisiejszego Placu Grunwaldzkiego. Ten obszar miasta od lat 80. XIX w. podlegał szybkiej urbanizacji. Powstawały tu liczne okazałe kamienice mieszczańskie, budynki użyteczności publicznej i obiekty infrastruktury. Plac pełnił też ważną rolę węzła komunikacyjnego, przez który prowadziła droga do trzech wyższych uczelni oraz dalej, do silnie rozwijających się dzielnic na obrzeżach miasta (ryc. 1).

W kwietniu 1945 r. plac uległ niemal całkowitej zagładzie. Decyzją dowództwa obrony miasta między mostami Grunwaldzkim i Szczytnickim wyburzono 300-metrowej szerokości pas zabudowy, budując lotnisko wojskowe. Oszczędzono oba mosty, ale wyburzono wiele cennych budynków, w tym kościół Marcina Lutra z najwyższą we Wrocławiu, ponaddziewięćdziesięcio-

INTRODUCTION

In the article the construction history of two Wrocław University of Technology buildings is described. These buildings were intended to be the beginning of a huge, new campus of this high school. This vision however, as the illusions of socialist, great People's Republic of Poland, in the course of its collapse, ended in only these two unfinished buildings.

HISTORY OF THE AREA

The construction on new University of Technology campus began at the eastern border of the present Grunwaldzki Square. This area of the city since the 1880s was subject to fast urbanization. Numerous and impressive bourgeois tenement houses were built, as well as public buildings and infrastructure objects. The square played also an important role as the city traffic junction, roads were leading there to three high schools and then to quickly developing districts at the outskirts of the town (fig. 1).

On April, 1945, the Square was almost totally destroyed. According to decision of town defence headquarters, the 300 metres wide development area strip between the Grunwaldzki and Szczytnicki bridges underwent demolition to construct military airport. Both bridges were saved, but many precious buildings

* Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej

* Faculty of Architecture, Wrocław University of Technology

Cytowanie / Citation: Bocheński S., Piskozub J. Construction of the Wrocław University of Technology buildings for the Faculty of Electrical Engineering D1 and Faculty of Aviation Engineering D2 – history of some illusion. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2015;41:65-73

Otrzymano / Received: 2015-02-10 • **Zaakceptowano / Accepted:** 2015-04-05

metrową wieżą. Po zakończeniu wojny plac na wiele lat pozostał ceglana pustynią, ożywioną jedynie handlem na największym targowisku w mieście (ryc. 2).

PLANY – ZAŁOŻENIA FUNKCJONALNE I LOKALIZACYJNE

Wkrótce po zakończeniu działań wojennych we Wrocławiu rozpoczęto przejmowanie budynków i wyposażenia dawnej Technische Hochschule w zarząd polski. Niezwłocznie podjęto również działania formalne w celu ukonstytuowania nowej uczelni oraz odbudowy i uporządkowania jej bazy lokalowej. Pierwszy rok studiów rozpoczęło na jesieni 1945 r. 499 studentów¹.

Liczba studentów Politechniki systematycznie rosła, co wynikało z potrzeb szybko rozwijającej się gospodarki. Pod koniec lat 40. XX w. doszedł też czynnik ideologiczny – doktrynalna teza o potrzebie wykształcenia nowego typu „inteligencji pracującej”.

Aby sprostać tym potrzebom, już w 1948 r. rozpoczęto budowę pierwszych obiektów dydaktycznych i laboratoryjnych². Realizacje te były ulokowane w obrębie starego kampusu uczelni lub na małych działkach w sąsiedztwie i wyczerpywały rezerwy terenowe pod dalszy rozwój.

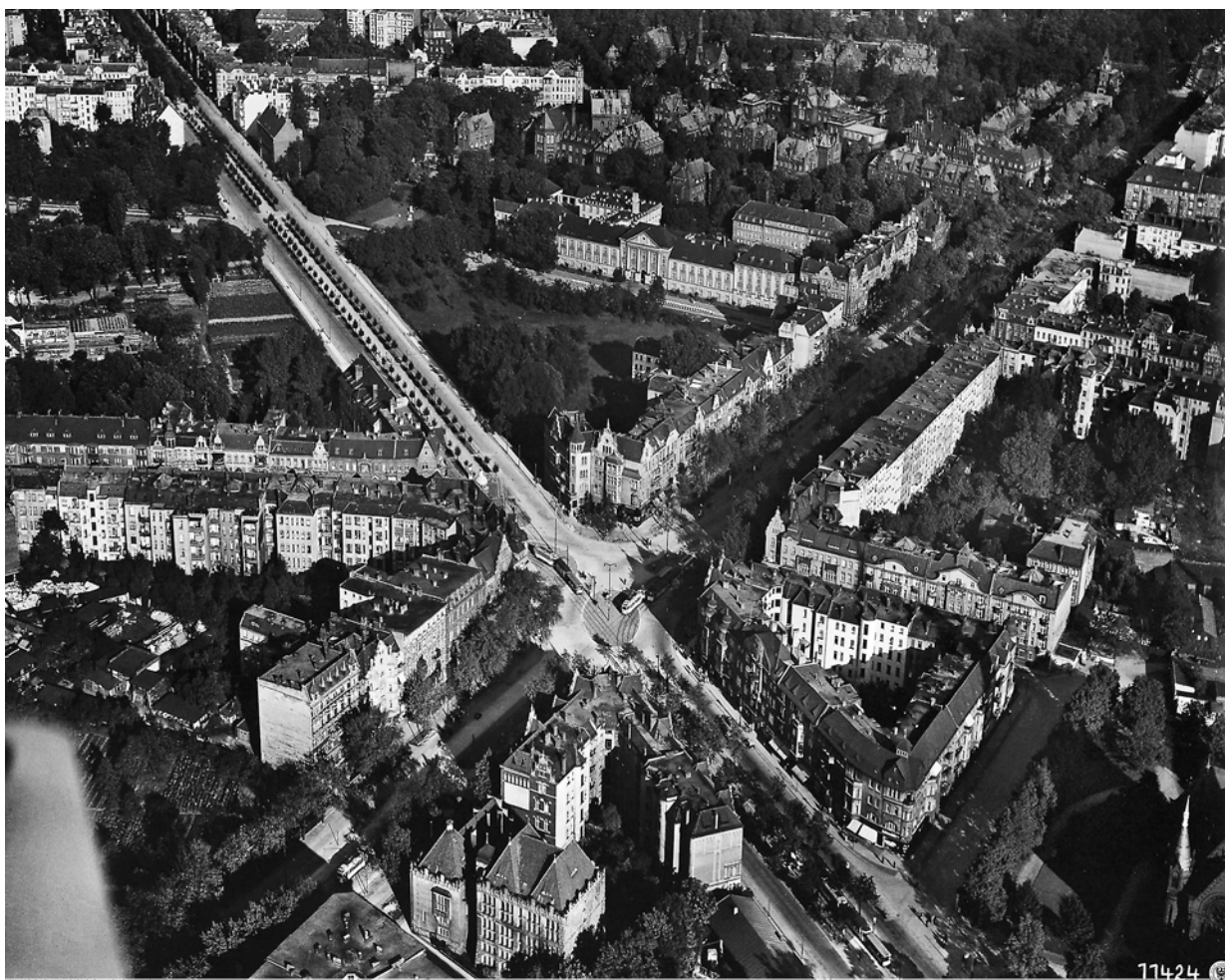
were destroyed, including Martin Luther church with the highest tower in Wrocław of over ninety meters. After the end of the war, the square remained the brick desert for long years, revived only with trade at the largest marketplace in the town (fig. 2).

PLANS – FUNCTIONAL AND LOCATION FORDESIGN

Shortly after the termination of military actions in Wrocław, the take over of buildings and equipment of the former Technische Hochschule began under Polish administration. Immediately, formal activities were also undertaken to establish a new high school and to reconstruct and organize its premises. The first study course started in autumn 1945 for 499 students¹.

The number of University of Technology students systematically increased, which was due to the needs of quickly developing economy. At the end of the 1940s, an ideological factor was added – the doctrinal thesis concerning the need to create new type of “working intelligence” class.

To cope with these needs, the construction of first didactic and laboratory objects started already in 1948².

Ryc. 1. Widok dzisiejszego Placu Grunwaldzkiego w 1934 r. U dołu po prawej widoczny kościół luterński, w miejscu którego znajduje się dzisiaj gmach Wydziału Elektrycznego. Źródło: Internet [5], nr rejestru 351581

Fig. 1. View of the present Grunwaldzki Square as in 1934. At the bottom, on the right, the Lutheran church is seen, where today is the building of the Faculty of Electrical Engineering. Source: Internet [5], register no. 351581

W przewidywaniu dalszych możliwości rozwojowych, których realność niebawem miało potwierdzić umieszczenie rozbudowy Politechniki w zadaniach celowych planu 6-letniego, poszukiwania nowych terenów zostały skierowane na obszar po zachodniej stronie ul. C.K. Norwida³.

Ta lokalizacja terenów rozwojowych nie była pomysłem nowym. Już w latach przed II wojną światową pojawiło się kilka koncepcji rozwoju Technische Hochschule wzdłuż ulicy Wyspiańskiego lub po drugiej stronie ul. C.K. Norwida⁴ (ryc. 3). Jednak istniejąca zabudowa pozwalała niemieckim architektom na dość skromne projekty. Dopiero „uwolnienie” Osi Grunwaldzkiej z zabudowy oraz deklaracja przekazania przez miasto terenów między tą ulicą a starym kampusem pozwoliły na przymiarki do koncepcji urbanistycznych na niebywale dużą skalę.

PLANY – ZAŁOŻENIA PRZESTRZENNE, IDEOLOGICZNE I PIERWSZY PROJEKT

Prace nad koncepcją rozbudowy Politechniki rozpoczęto w 1947 lub 1948 roku i zakończono w 1949. Jej autorem był prof. arch. Andrzej Frydecki. Plan objął olbrzymi teren między Osią Grunwaldzką i ulicami Norwida oraz Smoluchowskiego, przewidując likwidację wszelkiej jeszcze się tam znajdującej zabudowy (szpital, klasztor, kamienice)⁵.

Kompozycja nowego założenia całkowicie odcinała się od kierunków zabudowy starego kampusu. Oś założenia wyprowadzono z placu między dwoma gmachami: Wydziału Elektrycznego i Wydziału Lotniczego. Z dziedzińca tego przestrzeń w kierunku południowym otwierała się na centralny plac otoczony budynkami kreslarni i biblioteki. Oś zamykały od północy, po drugiej stronie Osi Grunwaldzkiej, podłużny budynek o nieodczytanej funkcji, natomiast od południa – owalny budynek rektoratu. Wokół rektoratu zaplanowano rozległe tereny rekreacyjne (ryc. 4, 5). Kubatura planowanej nowej zabudowy wynosiła blisko 345 tysięcy m³ i była o ponad 20 tysięcy m³ większa niż kubatura starego kampusu (łącznie z budynkiem Wydziału Architektury)⁶.

Opisana koncepcja nosi cechy rodzącej się urbanistyki i architektury socrealistycznej, takie jak:

- monumentalizm założeń i obiektów,
- nadużywanie placów, szerokich traktów,
- nadmierne przywiązanie do symetrii, sztywność i schematyzm założeń.

Ostatecznie nowy styl został ogłoszony w manifestie na Konferencji Architektów Partyjnych w czerwcu 1949 r. Manifest ogłosił doktrynę architektury „socjalistycznej w treści i narodowej w formie”. W interpretacji tzw. „narodowej formy” oparto się na historycznych zasadach kompozycji oraz elementach dekoracyjnych zaczerpniętych z architektury renesansowej lub klasycystycznej.

Projekt prof. Frydeckiego, co do ogólnych założeń, był objęty patronatem ministra Mariana Spychalskiego, jednak w obszarze szczegółów jego realizacji toczyły się dyskusje, powstawały opracowania warsztatowe i konkursowe. W roku 1950 dwaj wybitni profesorowie

These realisations were located on the grounds of the old University Campus or on small lots in the neighbourhood, which exhausted the ground reserves for further development.

In prediction of further development possibilities, which soon became real due to inclusion of Technical University extension into special tasks of the central 6-years' plan, new grounds were searched for at the area on the west side of C.K. Norwid Street³.

This location of development areas was not a new idea. Several concepts to develop the Technische Hochschule along Wyspiański Street or on the other side of C.K. Norwid Street had already appeared before World War II⁴ (fig. 3). However, the existing development allowed the German architects to plan rather modestly. Only when the Grunwaldzki Axis became “liberated” from settlements, and the area between this street and the old Campus was declared to be handed over by the city, fitting it to urbanist concepts became possible on unprecedented scale.

PLANS – SPATIAL FORDESIGN, IDEOLOGICAL ASSUMPTION AND FIRST PROJECT

Works on the concept of Technical University extension began in 1947 or 1948, and became completed in 1949. The author was Prof. Arch. Andrzej Frydecki. The plan embraced the huge territory between the Grunwaldzki Axis and Norwid and Smoluchowski Streets, it assumed the removal of all building development already existing there (hospital, cloister, tenement houses)⁵.

The composition of new layout totally neglected the development directions of the old Campus. The layout axis had been led out from the square between two buildings: Faculty of Electrical Engineering and Faculty of Aviation Engineering. From this courtyard in southern direction the space opened into the central square, being surrounded by drawing office and library buildings. From the north, the axis was closed at the other side of the Grunwaldzki Axis by a longitudinal building of unknown function, and from the south – by the oval Rector's office building. Around the Rector's office a spacious recreation area was planned (fig. 4, 5). Cubic capacity of new settlements had to be nearly 345 thousand cubic meters, by over 20 thousand cubic meters exceeding the capacity of old Campus (including the Faculty of Architecture buildings)⁶.

The described concept had some features of the emerging social realist urban planning and architecture, such as:

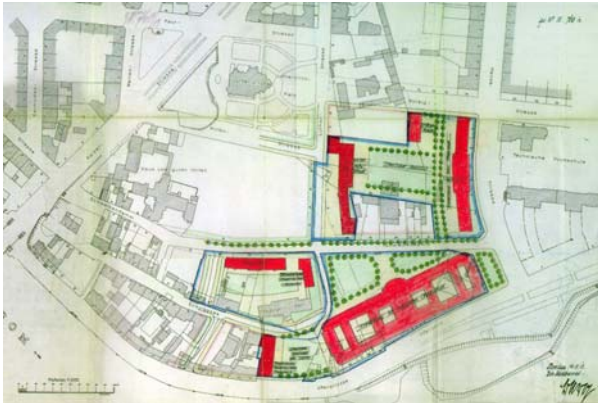
- monumental scale of layout and objects,
- overuse of squares and wide routes,
- excessive emphasis to symmetry, rigidity and schematics of assumptions.

This new style was definitely proclaimed in the manifest of Party Members Architects Conference in June, 1949. This manifest announced the doctrine of architecture being “socialist in content and national in

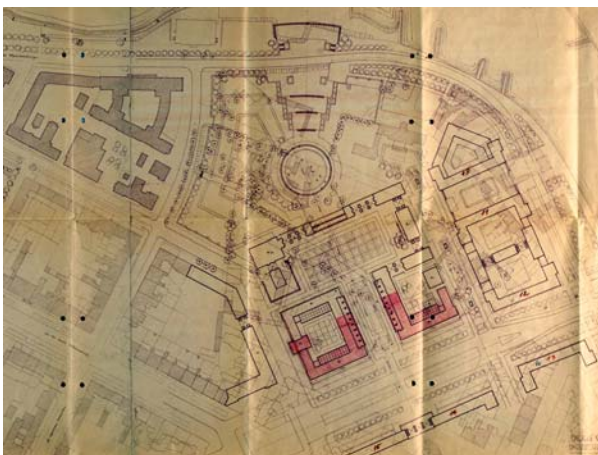
Ryc. 2. Widok Placu Grunwaldzkiego w 1948 roku, fot. W. Romer. Źródło: Internet [5], nr rejestru 006016.

Fig. 2. View of the Grunwaldzki Square in 1948, photo: W. Romer. Source: Internet [5], register no.006016.

Ryc. 3. Koncepcja rozbudowy Technische Hochschule z 1913 r. autorstwa M. Berga. U dołu planu – propozycja nowego Gmachu Głównego, a na wprost obecnego Wejścia Cesarskiego – drugi budynek. Źródło: Wrocławskie uczelnie [9], s. 86

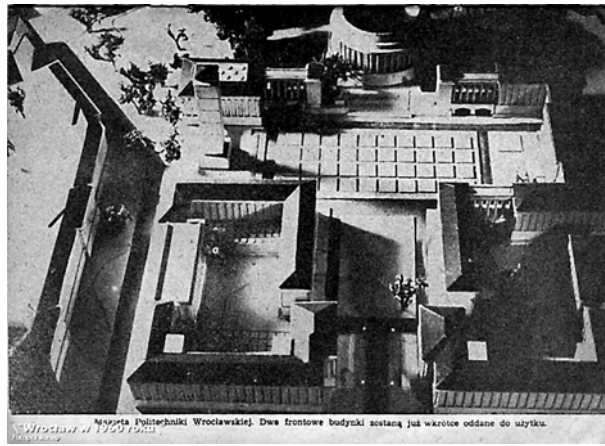
Fig. 3. Concept of the Technische Hochschule extension of 1913, author M. Berg. At the bottom of the plan – proposal of new Main Building, and directly opposite the present Kaiser Entrance – second building. Source: Wrocławskie uczelnie [9], p. 86

Ryc. 4. Koncepcja rozbudowy Politechniki Wrocławskiej autorstwa prof. A. Frydeckiego z lat 1947–48. Źródło: Wrocławskie uczelnie [9], s. 245

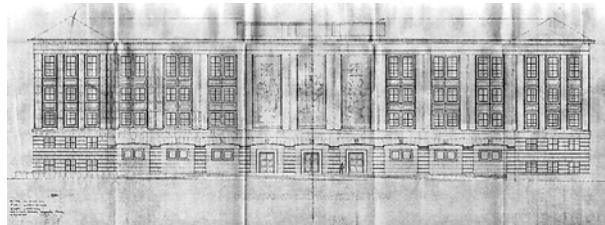
Fig. 4. Concept of Wrocław University of Technology extension, author prof. A. Frydecki, the years 1947–48. Source: Wrocławskie uczelnie [9], p. 245

Politechniki Wrocławskiej, Tadeusz Brzoza i Zbigniew Kupiec, uzyskali I nagrodę w konkursie na realizację rozbudowy Politechniki – na budowę gmachów Wydziału Elektrycznego i Lotniczego⁷. Wkrótce po tym obaj profesorowie uzyskali zlecenie na projekt tych budynków i niemal równocześnie rozpoczęto przygotowawcze prace budowlane.

Ryc. 5. Makieta rozbudowy Politechniki Wrocławskiej wg projektu prof. A. Frydeckiego z lat 1947–48. Źródło: Internet [4], nr rejestru 353803.

Fig. 5. Model of Wrocław University of Technology extension according to the project of A. Frydecki, the years 1947–48. Source: Internet [4], register no.353803.

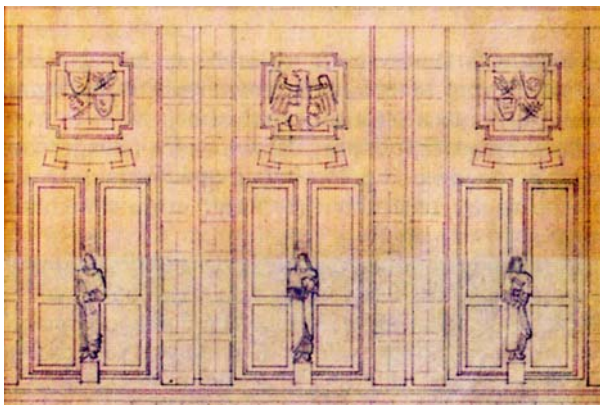
Ryc. 6. Projekt fasady budynku D1 z podcieniem o dziewięciu arkadach i dwoma symetrycznymi ryzalitami. Źródło: Wrocławskie uczelnie [9], s. 268

Fig. 6. Project of the D1 building facade with nine arches arcade and two symmetrical breaks. Source: Wrocławskie uczelnie [9], p. 268

form”. In interpreting this so called “national form”, historical principles of composition and decorative elements taken from renaissance or classicism architecture had been used.

The project by Prof. Frydecki, in its general form was under the patronage of Minister Marian Sychalski, however, as far as the details of realization were concerned discussions were held, some workshops and competition studies appeared. In 1950, two outstanding professors of Wrocław University of Technology, Tadeusz Brzoza and Zbigniew Kupiec, won the first prize in the competition for University of Technology extension – to construct two buildings for the Faculty of Electrical Engineering and Faculty of Aviation Engineering⁷. Shortly afterwards both these professors got the commission to design these buildings and almost at the same time preparatory construction works began.

The layout of both these twin 5-floor buildings of Faculty of Electrical Engineering and Faculty of Aviation Engineering was quadrangular with internal courtyard. Though these buildings were designed according to the doctrine of socialist realism and were tainted by monumentalism, some squat proportions and monotony; their architecture, composition and economy of measures used define them as high level construction works. To construct the façade refined materials were

Ryc. 7. Jedna z niezrealizowanych wersji dekoracji rzeźbiarskich fasady budynków D1 i D2. Źródło: [7], s. 44

Fig. 7. One of unrealized versions of sculpture decoration for D1 and D2 buildings facades. Source: [7], p. 44

Oba te bliźniacze, 5-kondygnacyjne gmachy Wydziału Elektrycznego i Wydziału Lotniczego zostały założone na czworokątnym planie z wewnętrznym dziedzińcem. Budynki te, choć powstały w doktrynie socrealizmu i są skażone monumentalizmem, pewną przysadzistością i monotonią, to ich architektura, kompozycja i oszczędność środków stawiają je na wysokim poziomie dzieła budowlanego. Do budowy elewacji zamierzano użyć (i w dużym stopniu użyto) szlachetnych materiałów – piaskowca szydłowieckiego i granitu. Elewacje frontowe ukształtowano z masywnymi, arkadowymi podcieniami stref wejściowych (ryc. 6). Oba budynki posadowiono na dwukondygnacyjnych, boniowanych cokołach, ponad którymi ukształtowano regularny rytm osi otworów okiennych. Bryły budynków wieńczy mocno wybudowany gzyms oraz stromy, ceramiczny dach. Architektura elewacji jest bardzo oszczędna w detalach. Jedyną wyrazistą w formie i treści dekoracją rzeźbiarską fasad z trójpolową kompozycją figuralną i godłami została w trakcie realizacji wycofana (ryc. 7). Interesującym i zasługującym na uwagę zabiegiem projektowym jest wprowadzona w środek obwodu bryły budynku D1 tzw. Hala Wysokich Napięć. Hala ta wytwarza w elewacjach budynku dwa ryzality pobawione otworów okiennych i opracowane architektonicznie w postaci płycin o wysokości trzech kondygnacji.

Powściągliwość, oszczędność środków wyrazu i detali stanowi o wysokiej klasie architektury tych budynków. Chroni ją też od zarzutów eklektyzmu, nieobcego dziełom tego okresu, a widocznego np. w architekturze Szkoły Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie czy Politechniki Śląskiej w Gliwicach⁸.

REALIZACJA – PIERWSZE OGRANICZENIA

Realizację koncepcji rozbudowy Politechniki rozpoczęto uroczystie 22 lipca 1950 roku. Jednak pomimo wpisania Politechniki na listę priorytetów planu 6-letniego i przeznaczaniu w tym planie znacznych kwot na rozwój szkolnictwa wyższego, do realizacji skierowano jedynie jego fragment – budynki Wydziału Elektrycznego i Wydziału Lotniczego.

Ryc. 8. Widok budynków D1 i D2 w roku 1960. Wyraźnie widoczna jest niepełna realizacja fasady w porównaniu z pierwotnym projektem (ryc. 6). Źródło: Internet [5], nr rejestru 2214

Fig. 8. View of D1 and D2 buildings in 1960. One can easily notice the uncompleted realization of facade compared to the initial project (fig. 6). Source: Internet [5], register no.2214

planned to be used (and to a large extent were used) – sandstone from Szydłowiec and granite. Front facades were shaped with massive arcades over entrance areas (fig. 6). Both buildings had been founded on two-storey rusticated base course, over which a regular rhythm of window openings was shaped. The building body had been crowned with a strongly accented cornice and steep ceramic roof. Façade architecture is very modest concerning the details. The only expressive in form and subject sculpture decoration of the facades, with triple field figural composition and emblems, was withdrawn during the realization (fig. 7). An interesting and worth noticing design element is the so called High Voltages Hall introduced into the middle of the D1 building body. This Hall makes in building front walls two breaks with no window openings, architecturally worked out as three-storey high panels.

Self-restraint, economy of means of expression and details determine the high architectural class of these buildings and clear them from charges of eclecticism which was no stranger to the works of this period. The examples of the latter can be the architecture of Main School of Planning and Statistics in Warsaw or University of Technology in Gliwice⁸.

REALIZATION – FIRST RESTRAINTS

The realization of University of Technology extension concept started ceremonially on July 22, 1950. However, though the University of Technology had been written into the priority list of 6-year plan that provided considerable amounts for higher education development, only one fragment was approved for realization – namely Faculty of Electrical Engineering and Faculty of Aviation Engineering buildings.

In addition, construction of these objects had been divided into stages of which the first one concerned the realization of circa 2/3 of total edifices⁹. Comparing the realization of the first stage with plans, one can notice that the façade has only 6 instead of the planned 9 arches, and the closing of the quadrangular building plan from the southern side is missing (fig. 8). As we

Dodatkowo wprowadzono etapowanie budowy tych obiektów, w którym pierwszy etap obejmował realizację ok. 2/3 całości gmachów⁹. Porównując plany z realizacją pierwszego etapu zauważamy, że fasada ma jedynie 6 z 9 planowanych arkad i że brakuje zamknięcia czworoboku planu budynku częścią od strony południowej (ryc. 8). Jak wiadomo dzisiaj – pierwszy etap stał się końcowym efektem realizacji projektu. W rezultacie oba budynki są niedokończone, a ich architektura zniekształcona niepełną realizacją, okaleczona i zdeformowana.

Kompleksową rozbudowę Politechniki zatwierdzono dopiero w lutym 1955 roku, rozpisując harmonogram budowy na lata 1955–1962. Inwestycji tej jednak nigdy nie uruchomiono w tej formie¹⁰. Rezygnacja z kompleksowej rozbudowy Politechniki to pierwsze, podstawowe i największe załamanie iluzji – zamierzenia na skalę gigantyczną i z góry nierealną.

W kolejnych latach profesor Tadeusz Brzoza próbował uratować swoje dzieło przedstawiając w grudniu 1961 roku koncepcję zabudowy nowego kampusu Uczelni, w której przewidywał dokończenie budynków D1 i D2¹¹. Rok później profesor przedstawił modyfikację tej propozycji projektowej. W kolejnych projektach do zakończenia budowy budynków D1 i D2 już nie powrócono. W kolejnych dziesięcioleciach powstało kilka projektów kompleksowej rozbudowy Uczelni i choć ich skala była dużo mniejsza, żaden nie doczekał się realizacji (ryc. 10). Rozbudowa Uczelni postępowała drobnymi krokami – w kolejnych latach, w miarę możliwości finansowych, powstawały kolejne obiekty – każdy projektowany przez innego architekta, w innym stylu, formie, wyrazie plastycznym. Powstał w ten sposób konglomerat obiektów niepowiązanych żadną myślą kompozycyjną i architektoniczną, poza wytyczoną przez budowę budynków D1 i D2 osią zabudowy.

REALIZACJA – OSZCZĘDNOŚCI NA ETAPIE BUDOWY GMACHÓW D1 I D2

Podczas prac projektowych nad remontem elewacji budynków D1 i D2, a także podczas pierwszego etapu remontu elewacji budynku D1 w latach 2013–2014, dokonano kilku interesujących spostrzeżeń. Wszystkie świadczyły o wprowadzanych w czasie budowy kolejnych oszczędnościach i zastąpieniu iluzji wielkości dzieła iluzją maskującą oszczędności. Największą iluzją było wycofanie okładziny kamiennej w elewacjach od strony dziedzińca na rzecz tynku z zarysowanymi rowkami podziałem imitującym okładzinę kamienną. Tynk ten następnie został pomalowany laserunkowo farbą silikatową w kolorze piaskowca. Z daleka dało to efekt elewacji z piaskowca, takiej jak od strony Osi Grunwaldzkiej (ryc. 11).

Największą niespodzianką i odkryciem podczas prac przedprojektowych było stwierdzenie, że efekt iluzji kolorystycznej kamienia został wykonany w technice farb krzemianowych firmy Keim, co zostało potwierdzone badaniami laboratoryjnymi¹². Zastosowanie tych farb jest tym bardziej zaskakujące, że w latach 50. XX w. był to towar importowany i – jak na polskie warunki – niezwykle drogi. Jednak być może kolejne oszczędności materiałowe

know today – the first stage became the final effect of the project realization. As a result, both buildings are unfinished and their architecture distorted by incomplete realization, mutilated and deformed.

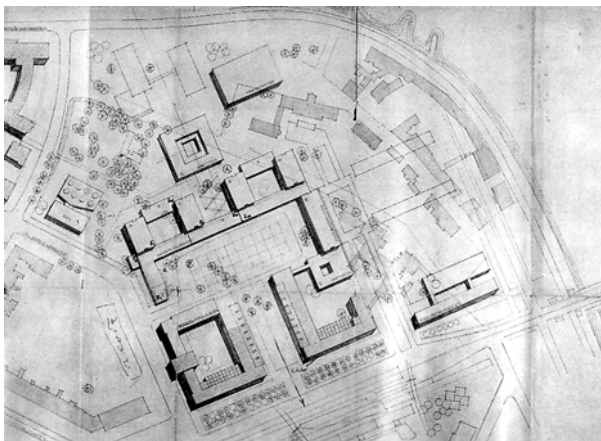
The complex enlargement of the University of Technology was approved only on February, 1955, and the construction schedule written down for the years 1955–1962. However, this investment had never started in such a form¹⁰. Abandoning the complex enlargement of the University of Technology became the first, basic and greatest collapse of an illusion – planned on enormous scale and unrealistic from the start.

In subsequent years, Professor Tadeusz Brzoza tried to save his work; on December 1961 he presented the concept of new university campus development, where completion of D1 and D2 buildings was planned¹¹. One year later, he presented some modifications of this project proposal. Subsequent projects did not return to the completion of D1 and D2 buildings. Next decades brought a number of complex University of Technology extension projects, and though their scale was much smaller – none of them was ever realised (fig. 10). University extension progressed in small steps – in next years, according to financial possibilities subsequent objects appeared, each one designed by another architect in a different style, form, and artistic expression. Some conglomerate was therefore created, of objects not tied together by any compositional and architectural thought, except for the settlement axis delimited by buildings D1 and D2.

REALIZATION – ECONOMIES AT THE STAGE OF D1 AND D2 EDIFICES CONSTRUCTION

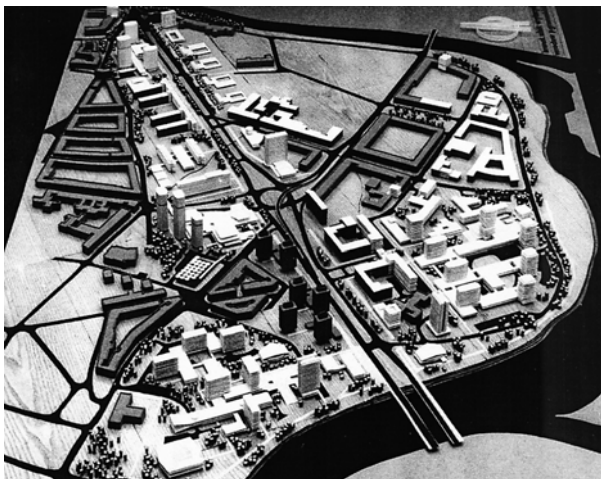
During the project work concerning renovation of D1 and D2 building facades, as well as during the first stage of D1 facade renovation in the years 2013–2014, some interesting observations were made. All of them confirmed subsequent economies introduced during their construction, the substitution of one illusion – of object greatness – by another illusion, the camouflage of economies. The greatest one was withdrawing the stone slab facing on facades from the courtyard side, and instead applying plaster work with scraped division grooves imitating the stone slab facing. This plaster was then glaze-painted using the silicate paint of sandstone colour. From a distance it gave the effect of sandstone façade, the same as from the Grunwaldzki Axis side (fig. 11).

The greatest surprise and discovery during the initial renovation design work was the conclusion, that the colour illusion of stone was achieved using the technique of silicate paints made by Keim, which was confirmed by laboratory examination¹². The use of these paints is even more surprising, since in the 1950s it was an imported product and, for Polish conditions, extremely expensive. Perhaps subsequent economies justified its use. After washing the façade, it appeared

Ryc. 9. Projekt rozbudowy Politechniki Wrocławskiej autorstwa T. Brzozy z 1961 r. – ostatnia propozycja dokończenia budowy gmachów Wydziału Elektrycznego i Lotniczego. Źródło: [9], s. 293

Fig. 9. Project of the Wrocław University of Technology extension, author T. Brzoza, 1961 – last proposal to finish the construction of Faculty of Electrical Engineering and Faculty of Aviation Engineering buildings. Source: [9], p. 293

Ryc. 10. Jedna z kilku kompleksowych koncepcji rozbudowy Politechniki Wrocławskiej – projekt Krystyny i Mariana Barskich z 1964 r. Źródło: [9], s. 297

Fig. 10. One of a few complex concepts of the Wrocław University of Technology extension – project of Krystyna and Marian Barski, 1964. Source: [9], p. 297

Ryc. 11. Widok elewacji dziedzińca wewnętrznego budynku D1. W oprawie kamieniarskiej wykonane są jedynie obramowania okienne i fragmenty cokołu. Reszta elewacji jest tynkowana w sposób imitujący kamień. Fot. J. Piskozub, 2012 r.

Fig. 11. View of D1 building internal courtyard façade. Only window frames and some fragments of base are done as the stone masonry. The rest of the façade is plastered in the way that imitates stone. Photo: J. Piskozub, 2012

Ryc. 12. Widok odczyszczonych w trakcie remontu elementów kamieniarskiej oprawy okna na elewacji od strony dziedzińca wewnętrznego budynku D1 – różnobarwny kamień zostanie następnie scalony metodą laserunkową. Fot. J. Piskozub, 2013 r.

Fig. 12. View of D1 building window frame stonework elements on the façade from the courtyard side of building D1 that have been cleaned during renovation – multi-coloured stone will be thereafter blended together using the glazing method. Photo: J. Piskozub, 2013

Ryc. 13. Boniowanie elewacji w narożniku północno-wschodnim dziedzińca budynku D1 – przykład oszczędności materiałowych wprowadzonych w trakcie realizacji obiektu. Fot. J. Piskozub, 2014 r.

Fig. 13. Rustication of the facade in north-east corner of the D1 courtyard building – an example of material economies introduced during the realization of this object. Photo: J. Piskozub, 2014

Ryc. 14. Widok elewacji budynku D2 od strony dziedzińca wewnętrznego – porzuconych w trakcie realizacji i niedokończonych od 60 lat. Fot. J. Piskozub, 2012 r.

Fig. 14. View of D2 building facade from the internal courtyard side – abandoned during the realization and unfinished for 60 years. Photo: J. Piskozub, 2012

Ryc. 15. Widok elewacji budynku Wydziału Elektrycznego D1 od strony dziedzińca wewnętrznego – w trakcie renowacji. Stan z 2013 roku. Fot. J. Piskozub, 2013 r.

Fig. 15. View of Faculty of Electrical Engineering D1 building façade from from the internal courtyard side – during the renovation. State as for 2013. Photo: J. Piskozub, 2013

uzasadniały jego zastosowanie. Po umyciu elewacji stwierdzono bowiem, że kamień użyty do wykonania gzymsów i opasek okiennych był wyjątkowo „podłej” jakości. Różnił się on kolorem: od głębokiej żółci, poprzez odcienie różu, do różnych odcieni szarości, a różnobarwne ciosy sąsiadowały ze sobą w sposób przypadkowy (ryc. 12). Umycie elementów z piaskowca obnażyło też bezlitośnie pewną niestaranność montażu elementów: spoiny o zmiennej szerokości, niewielkie wzajemne przesunięcia sąsiadujących elementów powtarzalnych.

O dramatycznej potrzebie oszczędności na etapie budowy obu gmachów świadczą też boniowane cokoly, w których część wykonana z piaskowca od pewnych fragmentów przechodzi w imitację tynkarskie (ryc. 13).

Ostatnim stwierdzonym skutkiem załamania się iluzji budowy wielkiego kompleksu lub wielkiego gmachu jest zaniechanie wykończenia części elewacji gmachu Wydziału Lotniczego. Elewacje od strony podwórza do dziś pozostają nieotynkowane, dosłownie porzucone przez kamieniarzy, którzy nawet nie wyciągnęli drewnianych klinów spod płyt kamienia, co świadczy o nagłym zakończeniu budowy i porzuceniu niedokończonych ścian (ryc. 14).

EFEKT KOŃCOWY

Zrodzona w latach 40. i 50. XX w. idea budowy nowego, wielkiego kompleksu Politechniki we Wrocławiu okazała się wizją nierealną – wielką iluzją. W miarę załamania się założeń planu sześciolatniego była redukowana w generalnych założeniach, jak i w szczegółach. Jednak to, co udało się zrealizować w jej ramach, stanowi coraz bardziej dziś doceniane świadectwo myśli i umiejętności twórców projektu i budowniczych. Dzisiejsza postać i forma tego, co zrealizowano – czyli fragmentów budynków D1 i D2 – jest bowiem uznawana za dzieło warte pozytywnego zapisu w atlasach architektury (ryc. 15, 16).

Ryc. 16. Widok Osi Grunwaldzkiej oraz budynków Wydziału Elektrycznego i Lotniczego (dawna nazwa) – stan z roku 2014 (elewacje gmachu D1 od strony dziedzińca wewnętrznego – po renowacji). Źródło: Internet [4], nr rejestru 606430

Fig. 16. View of Grunwaldzki Axis, Faculty of Electrical Engineering and Faculty of Aviation Engineering (former name) buildings – state as for 2014 (facades of D1 building from the internal courtyard side – after renovation). Source: Internet [4], register no. 606430

that the stone used to construct cornices and window framings had been of extremely poor quality. It had different colours, from deep yellow through shades of rose to various shades of grey, and multicolour cut stones were neighbouring in accidental way (fig. 12). The cleaning of sandstone elements also mercilessly revealed some negligence in elements assembly: welds of different width, small displacements of neighbouring reproducible elements.

The testimony of dramatic need for economy during the construction of both buildings are also rusticated base courses, where the parts made of sandstone turn in some places into plaster imitations (fig. 13).

Last found evidence of breakdown of an illusion to create huge complex or imposing building is the abandoned completion of a part of the Faculty of Aviation Engineering building façade. The walls from the courtyard side have remained unplastered until now, literally given up by stoneworkers who did not even pull out the wooden wedges from stone plates. It proves that the construction had suddenly stopped and unfinished walls were abandoned (fig. 14).

FINAL EFFECT

The idea to construct new, great Technical University complex in Wrocław that was born in the 1940s and 1950s, appeared an unrealistic vision – the great illusion. As the guidelines of 6-year plan were breaking down, this vision underwent reductions, both in general assumptions and in details. However, what was successfully realized within the framework of this idea constitutes testimony of thoughts and skills of the project creators and builders more and more appreciated today. The present form and shape of what has been realized – namely fragments of D1 and D2 buildings – is considered the work that deserves positive recording in architecture atlases (fig. 15, 16).

LITERATURA / REFERENCES

- [1] Księga Jubileuszowa 50-lecia Politechniki Wrocławskiej. Czoch R. (ed.), Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, 1995.
- [2] Freuderreich J., Smoleński D. Założenia rozbudowy Politechniki we Wrocławiu. ATiB PWi, sygn. ACT/AP-0, p1, Wrocław, grudzień 1954.
- [3] Garliński B. Architektura polska 1950–51. PWT, Warszawa, 1953.
- [4] Internet – portal internetowy „Fotopolska.eu”, www.fotopolska.eu
- [5] Internet – portal internetowy „Dolny Śląsk na fotografii”, www.dolny-slask.org.pl
- [6] Majewski P. Ideologia i konserwacja. Architektura zabytkowa w Polsce w czasach socrealizmu. Wyd. TRIO, Warszawa, 2009.
- [7] Od A-1 do C-12 – Sto lat budowania Politechniki, Pryzmat – numer specjalny 2010;1.
- [8] Architektura lat 1949–1956 we Wrocławiu i na Dolnym Śląsku. Wyd. Muzeum Architektury, Wrocław, 2006.
- [9] Wrocławskie uczelnie techniczne 1910–1920. Wyd. Muzeum Architektury, Wrocław, 2010.
- [10] Prętczyński Z. 60-lecie Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej 1945–2005. Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, 2005.
- [11] Sprawozdanie laboratoryjne z badań powłok malarskich budynku D1 i D2, Kompetenczbüro Ingo Rademacher, Stadtbergen, RFN, lipiec 2012.
- [12] Śliwińska K. Socrealizm w PRL i NRD, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, 2006.
- [13] Uczelnie techniczne Wrocławia – czasy – ludzie – wydarzenia, Pryzmat – numer specjalny 2010;2.
- [14] Ustawa z dnia 21.07.1950 o 6-letnim planie rozwoju gospodarczego i budowie podstaw socjalizmu na lata 1950–1955 Dz. U. z 30.08.1950, Nr 37, poz. 344.

¹ Księga Jubileuszowa [1], s. 202. Przed rokiem 1945 liczba studentów Technische Hochschule nie przekraczała 1000 [13].

² Pierwszymi budynkami Politechniki wzniesionymi po wojnie były: budynek Katedry obróbki metali B5, 1948–49, arch. Andrzej Frydecki; budynki laboratoryjne B6 i B7, 1949, arch. Andrzej Frydecki; budynek Nowej Chemii A2, 1948–51, arch. Tadeusz Broniewski; (na podstawie [13] s. 223, 239, 244).

³ Rozwój Politechniki został zadekretowany w zadaniach planu 6-letniego dla poszczególnych województw ([14] rozdz. 4, pkt 16).

⁴ Jedną z pierwszych koncepcji rozbudowy Technische Hochschule przedstawił już w 1913 r. Max Berg. Jego propozycja zawierała plan budowy dużego Gmachu Głównego

(ok. 250 × 50 m) wzdłuż Wybrzeża St. Wyspiańskiego oraz kolejnego budynku usytuowanego po drugiej stronie ul. C.K. Norwida. Ostatnią koncepcję rozbudowy Technische Hochschule przedstawił Heinrich Bladen sytuując nowe obiekty również po drugiej stronie ul. C.K. Norwida, w sąsiedztwie głównego kampusu (na podstawie [9] s. 87 i 117).

⁵ Na podstawie pracy Wrocławskie Uczelnie Techniczne [9] s. 245; [8] s. 17.

⁶ Na podstawie: Założenia rozbudowy... [2] s. 13, 14.

⁷ Na podstawie artykułu S. Brzezowskiego w [8] s. 16 i nast.

⁸ Garliński B. Architektura polska 1950–1951 [3] s. 101 i nast.

⁹ Według dokładnych obliczeń zrealizowano 61% planowanej kubatury budynków D1 i D2, [2] s.15.

¹⁰ Na podstawie: Założenia rozbudowy... [2] s.15.

¹¹ Na podstawie [9] s. 292–295.

¹² Sprawozdanie laboratoryjne [11].

Streszczenie

Spostrzeżenia poczynione w trakcie rozpoczętego w 2013 roku remontu elewacji budynku Wydziału Elektrycznego D1 Politechniki Wrocławskiej skłoniły autorów prezentowanego artykułu do przyjrzenia się historii powojennej rozbudowy kampusu Uczelni. Ambitna wizja olbrzymiego kompleksu obiektów ewoluowała w kolejnych koncepcjach, aby ostatecznie ograniczyć się do realizacji jedynie części dwóch budynków: D1 i D2. Ich bryły nie zostały zrealizowane w całości, w trakcie budowy wprowadzano oszczędności materiałowe, a niektóre elewacje do teraz nie zostały dokończone. Dziś jednak wartość tych obiektów należy docenić zarówno pod względem kompozycji architektonicznej, jak i jako świadectwo historii upadku idei socrealizmu.

Abstract

The observations made during the facade restoration of the D1 building of the Wrocław University of Technology, Faculty of Electrical Engineering, have induced the authors of the presented article to examine the post-war history of the University campus extension. The ambitious vision of huge complex of objects evolved in successive concepts, and finally has been limited to the realization of only parts of two buildings: D1 and D2. Their solid bodies have not been fully completed, during their construction several material savings were introduced, and some facades have remained unfinished until now. Today, however, the value of these objects should be appreciated, both concerning their architectural composition and as the historical testimony of the collapse of socialistic ideas.